

STEFAN MODRINJAK KOT AVTOR LJUDSKIH POPEVK

Stanko Kotnik

Ko je dr. J. A. Glonar, ki je po Strekljevi smrti dokončal izdajo velike zbirke »Slovenskih narodnih pesmi«, v svojem predgovoru (na str. 45) leta 1923 povzel Johna Meierja definicijo, da je ljudska poezija »večni in neprestani plagijat« umetne poezije in da »naravnost samo ob tem živi, da to tuje blago s suverenostjo, ki je narodu lastna, po svoje kombinira in vedno znova varijira«, je hkrati že tudi moral nakazati eno izmed nadaljnjih, za študij »biologije« ljudske pesmi osnovnih nalog: ugotavljati prvotno avtorstvo danes že ljudskih pesmi. Saj nam prav primerjava med prvotno »umetno« matico in ljudskimi inačicami raznih krajev in časov nudi globlji vpogled v življenje in bistvo ljudske pesmi. Nekaj značilnih zgledov je navedel v predgovoru že dr. Glonar sam. Pričujoči članek skuša biti nadaljnji skromni prispevek v začrtani smeri z razrešitvijo predloge nekaterih v raznih inačicah natisnjenih ljudskih popevk kot Modrinjakovih.

Stefan Modrinjak,¹ bolj malo znani avtor kakih dveh ducatov ohranjenih pesmi in popevk zelo različne cene, se je rodil leta 1774 v Središču ob Dravi tik hrvaške meje in je umrl 1827. leta kot župnik pri Sv. Miklavžu v ljutomerskih gorica. Pastiroval je po raznih krajih na jugu Slovenskih goric, najdalje pri Sv. Tomažu (1805—1814) in Sv. Miklavžu (1814—1827). Službovanje pri Sv. Tomažu je menda tudi poglobitni čas njegove pesniške tvornosti.² Pozneje so ga vsega zavzele gospodarske in druge skrbi in nevšečnosti, dokler ni, v mladih letih živahen in družaben veseljak, a precej nagle krvi, umrl osamljen in zagrenjen, išoč pozabe v pijači.

Po svojih nazorih je bil Modrinjak nekak kmečki demokrat odločne protifevdalne miselnosti, v verskem pogledu dokaj jožefinsko usmerjen racionalist, a narodnostno izrazito prebujen Slovenec in Slovan protinemškega in protimadžarskega duha v narodnoobrambnem smislu. Med vzhodnoštajerskimi preporoditelji zavzema eno najodličnejših mest.

Kot pesnik je Modrinjak še najbolj znan po svojih gorečih nacionalističnih verzih v pesniški poslanici prijatelju Francu Cvetku za

¹ Gl. članek Janka Glazerja v SBL. Zapuščino hrani mariborska študijska knjižnica.

² Za utemeljevanje tu ni prostora, storil sem to v seminarski nalogi o Stefanu Modrinjaku (1953/54).

njegovo primicijo leta 1813, manj po svoji žarki, tudi umetnostno dovolj pomembni ljubezenski liriki, prvih globoko občutenih in odkritosrčno izpovedanih čustvenih pretresih v naši književnosti. Zložil ali pre naredil je poleg tega vrsto raznih priložnostnih popevk, pripravnih povečini za veselo družino.

Slogovno je Modrinjak s svojim konkretnim izrazom izrazit realist, ki se v svoji ljudski drastiki dostikrat giblje že na meji trivialnosti, jezikovno pa se po svojem rodnem narečju (obmejno Središče), po šolanju (gimnazija v Varaždinu) in po literarni izobrazbi (kajkavska književnost) nagiba nekoliko na jug k hrvaškim kajkavcem, kar je za tedanjo dobo in njegov položaj povsem naravno.

*

Prva Modrinjakova pesem, ki si je osvojila širši krog občinstva, je precej prozaično-šaljiva *Popevka od pet pijanih bab*, bolj kulturno in socialno-dokumentarnega kot literarnega pomena: ena izmed petih vinskih sestic zjutraj s šumečo glavo obuja spomin na skupno skrivno popivanje in na smešno-klavrne nasledke vinske moči. Kdaj je bila popevka zložena, se ne da ugotoviti, toda leta 1807 je že bila anonimno natisnjena v dodatku (ki je menda že tedaj imel zvencec naslov: *Nike lejpe peszmi*) prekmurske knjižice z ženitovajnskimi običaji neznanega prireditelja Sztarisinsztvo i zvacinsztvo³ in nato s knji-

³ Na prvo izdajo, ki je izšla 1807 v Sopronu, je opozoril Vilko Novak v ČZN 1934, str. 153 (opozoril je obenem na Modrinjakovo pesem). Primerek je bil v mariborski Studijski knjižnici, pa je postal žrtev okupacije. — Druga izdaja iz 1852 se je domnevala (ČZN 1936, str. 92), vendar je prvi izpričani izvod zabeležen menda šele v Katalogu Antikvariata CZ 1933, št. 155 (izvod je zdaj v NUK). Založil jo je »kermedinszki knjigvezar« *Udvary Ferenc*, tiskana je bila v Szombathelyju. Mislim, da ne gre za posebno, morebiti Košičevo priredbo (ČZN 1936, str. 92—93), marveč le za ponatis prve izdaje z 42 novimi pesmimi (meja je grafično dobro vidna: verzi prvih petih pesmi, kolikor jih je bilo že 1807, so tiskani zdržema, a verzi dodanih 12 pesmi v posebnih vrsticah; obenem je spremenjen znak za ž: do str. 61 je 's, od str. 62 dalje 'z). — Naslednji izdaji sta izšli v Monoštru 1898 in 1909 (prim. SBL I, 428; Katalog št. 156—7). Prva je popolni ponatis izdaje 1852 z vsemi napakami vred in še novimi (pri tiskanju torej ni bilo slovenščine večšega človeka), ima pa po pripisu »Konec« *(iz izdaje 1852!) na zadnjem listu dodani še dve pesmi, ki ju tudi ni videl slovenski korektor (ž pa se piše tu kot zs). Izdaja 1909 kaže nekaj sprememb v grafiki (ž = zs), jeziku in besedilu, razen tega so izpuščene tri pesmi ter Zgovárjanye pri večšnji, po trej déacski Oszobaj. — Navaja se tudi izdaja iz 1911 (SBL I, 428; Slov. krajina, str. 130), vendar sodim, da je to ista, kajti izvod iz 1909 v NUK ima na platnicah letnico 1911; gre torej menda le za nov ovitek (z naslovnega lista iz 1909 je bila prevzeta na platnice 1911 tudi cena, a je pretiskana in natisnjena višja). — Peta izdaja iz leta 1929 (Murska Sobota) je popolni ponatis izdaje 1908. —*

Če drži domneva, da je tudi izdaja 1852 pretežno samo ponatis prve, je vsakršno Kardoševo (1801—1875) sodelovanje (prim. SBL I, 428; Slov. krajina 1935, str. 38; V. Novak, *Izbor prekmurske književnosti*, 1936, str. 16) izključeno, ker so ponatise oskrbovali pač le založniki (kdo je skrbel za dodane pesmi, ostane nepojasnjeno vprašanje).

žico vred še štirikrat ponatisnjena. Da je avtor popevke res Modrinjak in da je ni mogoče samo prevzel v svojo rokopisno zbirko,⁴ kažejo med drugim rime, ki so v prekmurski inačici deloma že odpravljene (spominale — imale, pkm. jele; kuma — razuma, pkm. puna; plače, pkm. jouče — namače). Ni pa znano, ali je Modrinjak vedel za ta prvi in za njegovega življenja edini natis svoje pesmi, ker je v knjižico zašla pač že po neki daljši poti, kakor pričajo jezikovni in stilizacijski razločki prekmurske variante, še bolj pa zaključek, ki je že občutno preoblikovan in za eno kitico krajši. Iz knjižice je popevka našla pot seveda med ljudi in tako jo je od pojočih prekmurskih romarjev zabeležil proti koncu prejšnjega stoletja v Slovenskih goricah — kot veselo in šaljivo »prekmursko-goričko« — narodni buditelj župnik Jakob Meško. Njegova objava v Kresu 1882 na str. 522 se samo neznatno razlikuje od tiska v Starišinstvu, le da manjka tretja kitica, ki pa jo je izpustil morebiti Meško sam iz vsebinskih razlogov, ker so se prav ti verzi v drugih variantah ohranili (v Modrinjakovi obliki: Naše može smo vkanile, / rekle, da smo v cirkvi bile, / mi smo pak vu kleti bile, / samo staro vino pile. — V Starišinstvu: Možéve smo mi znorile, / erkouč: kaj smo v cerkvi bilé, / mi smo pa v pivovnicaj bilé, / samo staro vino pilé).⁵

Prekmurski tisk izkazuje vsaj še eno inačico, in sicer v Kalendarju najszvetesega Srca Jezusovoga za leto 1910 (str. 109).⁶ Zapis je v zvezi z besedilom v Starišinstvu, ima pa nekaj nepomembnih preuredb (n. pr. Smo znorile naše može, / ne püstimo hiše bože).

Toda Popevka od pet pijanih bab se je morala ljudem precej priljubiti, saj se je z izredno trdoživostjo dodobra udomačila tudi na sosednjem hrvaškem ozemlju. Inačica, ki si jo je z napevom zabeležil do leta 1920 v Dekanovcih v Medjimurju Vinko Žganec, je ohranila samo še skopi »dramatski« element — v kratkih zamahih orisano situacijo v vinski kleti, za uvod pa sta vzeta prestilizirana verza iz sredine: »Pet je kumi v jedni kleti, / svaka skorom prez pameti.« Nova in svojevrstna je zadnja kitica: »Peta si pak premišljava / kak bi cerku zamuš dala.« (V. Žganec, Hrvatske pučke popijevke iz Medimurja, Drugi svezak, Zagreb 1920; št. 8. — Isti, Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja, I. svezak, Zagreb 1924; št. 364.) Tudi v Čakovcu je V. Žganec naletel na neke sledove te drastične popevke v obliki samo še dveh verzov, ki se pri petju ponavljata: »Bilo ih je sedem v kleti; / i svih sedem bez pameti.« (n. d. iz 1924, št. 357). Toda drugod je verzifikacija še kar trdno živela. Ko je dr. Žganec po drugi svetovni vojni nabiral

⁴ V Modrinjakovem rokopisu je ohranjenih le prvih pet kitic, ostale štiri so iztrgane, vendar imamo verne prepise; eden je Cvetkov, kateremu je Modrinjak popevko sam poslal.

⁵ Vse Modrinjakove verzice, ki jih navajam, sem prepisal v gajico in dodal ponekod svoja ločila. Namesto u, ki ga Modrinjak večkrat piše poleg o, pišem samo slovenski o.

⁶ Prim. ČZN 1937, str. 271.

»narodne popijevke« po Hrvaškem Zagorju, se je vnovič srečal z dvema inačicama: leta 1947 mu je eno pela vaščanka starejše generacije v Gornjem Kučanu, leto nato pa vaščanka mlajše generacije v Vrbanovcu drugo. (Dr. V. Žganec, Narodne popijevke Hrvatskog Zagorja, Tekstovi, Zagreb 1952, št. 407 in 451 d.) Inačica iz Vrbanovca ima nov, zanimiv zaključek: »Muži su se rasrdili, / pak su žene fejšt nabili.«

Ker kaže besedilo hrvaških inačic tako na prekmurske kakor tudi na izvirnik mimo njih, se odpira zanimivo vprašanje medsebojne odvisnosti. Poznejše zapleteno križno vplivanje izključujem. Ostane torej samo možnost, da so imele vse inačice nekdanj (a pred prvo prekmursko objavo 1807) skupno, vendar že nekoliko od izvirnika različno predlogo, katera pa se je pozneje razvijala v več smeri; eno od njih predočuje tudi leta 1807 natisnjena prekmurska varianta.

Urednik »Slovenskih narodnih pesmi« Popevke od pet pijanih bab, ki jo je poznal iz Kresa 1882, ni sprejel v zbirko, ker jo je prisodil Cvetku (SNP IV, str. 746, št. 73).

Druga Modrinjakova popevka, ki jo je ljudstvo sprejelo med svoj pevni inventar, je *Tožna pesem ene dekline*. Po nastanku je najpozneje iz leta 1811² in se je v izvorni obliki ohranila samo v prepisu Modrinjakovega prijatelja bogoslovca Franca Cvetka, ki jo je imel od pesnika. Je vložna pesem o starajočem se dekletu, ki zdihuje po ženinu. Kaka slovenska ljudska inačica doslej ni znana, pač pa dve hrvaški. Eno je z napevom zapisal v Bisagu Fr. Š. Kuhač in jo objavil pod št. 1411 v IV. zvezku Južnoslovenskih narodnih popievk v Zagrebu leta 1881. Besedilo je že nekoliko po svoje preoblikovano, vrstni red kitic zamešan, dve sta celo izpuščeni, zato pa so tri dodane. Ena teh novih, ki se glasi:

Sjedim vani cieli dan,
da me ljudi vide,
al je meni sve zahman,
zaručnik mi nejde

še stopnjevano izraža dekletovo prizadevanje poleg »pranja« in »cifrvoja« (krašenja), da ulovi kakega ženina. Druga je zanimiva zaradi svojega posebnega »krajevnega kolorita«:

V — idovske sam ulici
tri ljeta služila,
jošće spola mužkoga,
nisam nigdar vžila.

Smisel za vsebinsko ubranost je neznan pevec pokazal s preoblikovanjem naslednje kitice, ki jo najprej navajam v izvirniku:

Pridi skoro, skaži se,	Dojdi dragi, žuri se,
komu sem povolna,	budem ti povolna,
samo hitro pašči se,	samo hitro pašči se,
dokle ne'm oholna.	nisam ja oholna.

Omeniti je še drobno zamenjavo v prvi kitici: Modrinjakovo dekle toži, da mora nositi nesrečno breme kite, a v hrvaški inačici parto. Razložek je utemeljen bržčas krajevno. Dr. Josip Pajek poroča v svojih Črticah iz duševnega žitka štajerskih Slovencev (1884, na strani 124): »Okoli Središča in proti Lotmergu, pa na Prekmurskem sta viseli dekletom po hrbtu dve kiti; omožene so si zvijale kite v kukmo in njo pokrivalo z belo kapico. Da se je devica od omožene svoje dni tudi po Štajarskem po kitah spoznavala, je razvidno iz Modrinjakove pesni« (navaja omenjeno kitico). — Parta (beseda je iz madžarščine) pa je »z baršunom obšit in z biseri in granaticami okrašen trak,⁷ katerega so nosila dekleta po čelu doli k ušesom« po Beli krajini n. pr. še konec 60. let 19. stoletja (Janko Barlè, LMS 1893, str. 25), medtem ko so Prekmurke parto opuščale že v začetku stoletja in so nosile samo spuščene kite.⁸

Druga inačica obravnavane popevke je našla svojega zapisovalca že nekoliko prej, pa v čisto drugem predelu, ker jo najdemo kot »hrovaško« z naslovom Moža željna v rokopisnem II. zvezku⁹ »Starih medljudnih pesmi, med kterimi so bile narpoznejši zložene pred devetnajstim stoletjem« (št. 97) marljivega nabiralca Matevža Ravnikarja-Poženčana. Zvezek, ki je pisan v delni metelčici, je datiran »Na Gori 1. Velciga srpana 1838«, ko je Ravnikar bil za kaplana na Gori pri Ribnici na Dolenjskem.¹⁰ Po Ravnikarjevem rokopisu je natisnjena v V. zvezku Korytkovih Slovenskih pesmi krajnskega naroda (1844, na str. 60), od koder sta jo prevzela Fr. Š. Kuhač (IV. knjiga pod št. 1411, z nekaterimi »popravki«) kot »inačico iz Kranjske« poleg svojega zapisa iz Bisaga kakor urednik SNP (IV. zv., št. 8250) kot »kranjsko v zapisu neznanca«, ki ji je pridružil še »kajkavsko« inačico iz Kuhačeve zbirke. Za Ravnikarjev zapis ne vemo, v katerem kraju je bil doma, da pa je hrvaška inačica v resnici našla pot nazaj na slovensko ozemlje, nam je priča Janko Barlè, ki si je pesem zabeležil v Slamni vasi v Beli krajini. Žal je priobčil samo prvo kitico ob razlaganju »partec« (LMS 1893, str. 25; prevzeta v SNP IV, št. 8252).

Ravnikarjeva inačica »Moža željna« si je v rodu s Kuhačevo, se pravi, obe sta imeli nekdanj skupno, a že »ljudsko« predlogo, vendar sta šli nato vsaka svojo pot. Za tako posredno zvezo pričata n. pr. verza (navajam ju po vrsti v Modrinjakovem, Kuhačevem in Ravnikarjevem zapisu):

⁷ Parte so bile tudi drugačne, prim. Csaplovics, Croaten und Wenden in Ungern, 1829, str. 45.

⁸ Gl. Csaplovics, n. d., str. 78. Tudi 1807 prvič natisnjena prekmurska pesem omenja parto: »Divojstva vejčica, moja lejpa pärtica, trošt je meni bila.« (Starišinstvo 1929, str. 43.)

⁹ Ravnikarjev zvezek je v ODAS v Ljubljani (iz Metelkove zapuščine).

¹⁰ Za Ravnikarjevo službovanje gl. Petrè, Poizkus ilirizma pri Slovencih, str. 184.

Perem se, no gizdam se, Ja se perem i cifram,
vendar némam sreče... vendar nije sreče...

Malam, malam cifram se,
vendar je ni sreče...

še bolj seveda obema vsebinsko skupna nova kitica o dekletovem brezupnem čakanju na ženina (Kuhačev zapis gl. gori):

Pred oblakam stojim celi dan
da me ljudi vidjo,
ljudi se sprehajajo,
zaročnik ne ide.

Da pa sta inačici živeli nato vsaka svoje življenje, kažeta še dve novi kitici pri Kuhaču (eno gl. zgoraj) poleg tega, da se v njih ni obdržala izvirna kitica, kjer dekle zavrača misel na samostan. Ta kitica je ohranjena v Ravnikarjevem zapisu, dasi je ta okrnjen za dve prvotni kitici — ki ju Kuhačev zapis še ima — glede na izvirnik pa celo za tri. Zanimivo je, da je izpustitev ene kitice (Jeden mi je obečal, / da me 'oče vzeti, / ludi taki rekli so, / da je brez pameti. — Manjka v obeh znanih variantah) osnovnemu vzdušju pesmi v korist. — Pa tudi Ravnikarjeva inačica ima stvorjeno posebno novo kitico, ki drastično hiperbolizira dekletove napore (že drugi tak dostavekl), da si s povečano lepoto pridobi moža:

Eden cent sapuna
sim več preskrbela,
eden cent pa harputra
sim več potrosila.

In konc pesmi je tudi po svoje zasuknjen (navajam spet Modrinjaka, Kuhača in Ravnikarja):

Da brez moža nejdem v grob, Ja brez muža nejdem v grob
Bog ne daj to žalost. Nedaj Bog tu žalost.

Brez moža ne idem spat,
Bog ne daj te žalost.

V Ravnikarjevem zapisu bi bilo omeniti še dva izraza, ki sta na Kranjskem bila vsaj delno neumljiva. Prvi je v verzu »Porto moram nositi, o nesrečno vreme«, kjer je vreme nastalo iz breme ali po sluhu ali slabi pisavi, pa je v pomenu »čas« še vedno smiselno. Drugi je v verzu »pred oblakam stojim celi dan« v pomenu »pred oknom« (oblak = okno).

Poséбно znamenito pot pa je preromala tretja Modrinjakova pesem — Od protuletja.¹¹ Njen nastanek sega vsaj v leto 1810, raje še

¹¹ K tej svoji pesmi je Modrinjak nekaj let pozneje zložil v bistveno isti kitični zgradbi še Pripoved od goloba, ki jo je datiral s 16. dec. 1812 in ji dal nadpis »ad ariam protoletno drago vreme« (po prvem verzu).

nekoliko nazaj.² Ta skoraj sto verzov obsegajoča pesem v umetelno prepletenih sedemvrstičnicah je nekak naš odmev posebne, po vsej Evropi 18. stoletja poganjajoče poezije o naravi (deskriptivna poezija). Tudi pesem Od protuletja se prvič pojavi kot ljudska v omenjenem Ravnikarjevem rokopisu (št. 82) konec 30. let prejšnjega stoletja z enakim pripisom »hrovaška«. Nekaj let nato je našla svoje mesto v zadnjem zvezku Korytkove zbirke (V. zv., 1844, str. 106), kjer je natisnjena z nekaterimi napakami (izpadel je tudi četrti verz). Na splošno velja za inačico, da je še dovolj blizu izvorniku, čeprav je nekaj verzov že preoblikovanih ali celo zamenjanih, kakor je videti, večkrat iz zadrege, ko so bili prvotni pozabljeni (slaba improvizacija). Za zaključek sta celo dodani dve kitici, ki še stopnjujeta precej običajni religiozni konec.

Vnovič je bila popevka Od protuletja zabeležena v naslednjem desetletju, toda zdaj na povsem drugem koncu — kot »jačka« (tako imenujejo tam ljudske pesmi) med gradiščanskimi Hrvati na ozemlju Ogrske. Zapisal si jo je hrvaški književnik Fran Kurelac, ki je v letih 1846 in 1848 vneto nabiral pesmi med tamkajšnjimi Hrvati, pa na svojem zadnjem potovanju po mošenjski županiji prvi mesec po marčni revoluciji zašel v neprijetno zagato, ko so ga madžarske oblasti zaprle kot nevarnega hrvaškega prekucuha. Kurelac je namreč ob nabiranju ljudskih popevk med svojimi daljnimi rojaki tudi precej vneto budil narodno zavest in govoril proti Madžarom. Na srečo se je sodba po dobrem mesecu ječe zaradi pomanjkanja dokazov glasila oprostilno¹² in tako so bile otete tudi nabrane »jačke«, ki so nato leta 1871 prišle v knjigi na svetlo v Zagrebu (»Jačke«).

Kurelac je na svojem obhodu naletel na štiri inačice naše pesmi. Najbolj nova tvorba je štirikitični zapis iz Bandola (št. 509; Bandol — Weiden bei Rechnitz je zdaj na avstrijski strani), ki mu izvor razodevajo le še redki verzi in posamezni vsebinski elementi poleg kitične oblike, medtem ko je ostalo plod novih kombinacij, križanj in domišljije, vendar v smislu predloge.

Mnogo pomembnejši je zapis iz Jandrofa (št. 510; Jandrof je kakih 8 km pod Bratislavo skoraj ob stičišču madžarsko-avstrijsko-češkoslovaške meje na madžarski strani), ki ga je Kurelac objavil poleg bandolskega, a z nekimi spremembami, tako da povsem izvirne variante nimamo. Ker ostalih dveh inačic Kurelac ni natisnil, ju ne poznamo, ohranil pa nam je naslednjo nadvse zanimivo pripombo (str. 224): »Putujući prepisao sam ne samo rukopis Jandrofski nego i onaj, što sam ga našao u Šicah (Šice so tik avstrijske meje v szombathelyskem okrožju), a osim toga još i něke kitice iz trećega rukopisa, koji mi dopadè rukù ne znam već ni sam u kojem selu. Ovaj treći ima 'z po-

¹² Gl. njegov uvod v Jačke 1871 (Iz mojega života i putovanja po Ugrskih Hrvatih).

četka tri kitice, kojih ne ima u onih dvaju, te sam iz njega prvu kiticu pësmi nadostavio, er joj dolikuje; nu one druge dvë kitice, ne samo da nisu dobro uvite, nego i ne slute na veseli prolëtni zrak, te radost ove pëсме svojim nepokojem i (bogoslovnim) oëekivanjem drugoga stana mute i natrunjuju. S toga sam ih ostavio. Izmedju Jandrofskoga i onoga iz sela Šiëkoga podostâ razlike. Najveća u kitici osmoj. Gledao sam da iz obaju najbolje iznamem. Tako sam učinio i pri kitici šestoj. Srëća i bog te sam našao rukopis u Šicah, a po samom Jandrofskom pësmu ostadë dosta hrapava i neslastna. Ne znam je li pësmu prevedena ili ne, prëtvor ili samotvor, nu se lëpo čita, kad po njihovu uzčitaš, naheriv i navrnuv izgovor na pravilo jezika Slovénskoga (= slovaškega!).

Pesem je bila torej precej razširjena in je povezovala te že tri stoletja med nemške in madžarske naselbine raztresene hrvaške vasi, ki so ljubosumno čuvale svoj jezik in do danes obdržale svoj hrvaški značaj.¹³ Zanimivo je, da ima »jandrofska« inačica (v objavljeni obliki) vse kitice izvirnika celo v prvotnem zaporedju z izjemo druge in tretje. Ali pa sta bili to v bistvu oni dve, ki ju je Kurelac izpustil, je težko reči.

Če je jedro kitic te inačice ostalo isto kot v Modrinjakovi redakciji, pa je seveda v nadrobnostih že precej razločkov. Pri tem je presenetljivo, koliko vzajemnih novih verzov ali izrazov ima inačica z Ravnikarjevim zapisom, kar spet govori za neko skupno, od izvirnika različno predlogo, ki pa se je pozneje, ko se ji je pot cepila na sever in na zahod, razvijala dalje v različnih smereh. Najlepši primer za tako skupno novo matico je pač tale kitica, ki jo po vrsti navajam v treh zapisih: Modrinjakovem, Ravnikarjevem in Kurelačevem:

Radost gene vsako vtico,	Vesele se vse ptičice,
da se veseli,	lepo žomborë,
z — šume čujem kukuvico,	kukovača rana ptica
kak se brš deni.	čut je iz gorë.
Po zraki škorjanec leče,	Škerlič lučëč 'z neba poje,
hitro s perotmi prheče,	Boga hvali v pësmi svoji
sunce pozdravi.	od rane zorjë.

Veselû se vse ptičice,
lipo žumbere,
kukovaču, ranu pticu
čuti je 'z gore.
Škrlac vzletî k nebi gorî,
Boga hvaleč v pësmi svoji
od rane zore.

¹³ Prím. Csaplovics, n. d., str. 27. — Celó po uradnem madž. štetju iz 1930 in avstrijskem 1934 sta ostali vasi Sice in Bandol skoraj čisto hrvaški, medtem ko je bilo v Jandrofu Madžarov in Nemcev dobro tretjino. Gl. Neunteufl-Straka, Eine Sprachenkarte des steirischen Burgenlandes; Neunteufl-Kunnert, Eine Sprachenkarte des ehemaligen nördlichen Burgenlandes, Graz 1941.

Skupna nova predloga je dobro vidna tudi iz naslednjih verzov, hkrati pa deloma starejši, še izvirni stadij v jandrofski inačici:

Kokot večkrat kukuriče, Kokot v noči kokoriče
vsega grla rano viče, ter iz svega grla kriči,
zaspane budi. pospane budi.

Petel v noči kukuriče,
'z vsega grla rano viče,
zaspane budi.

Nadaljnji ločeni razvoj pa kažejo n. pr. tile verzi, pri čemer je upoštevati, da so jandrofski iz sestavljene šeste kitice:

Vsaka vtica gjezdo gradi, Vse vre ptice gnjezda grade,
gde bodo sedeli mladi, de dorane svoje mlade,
vreme njim godi. vreme jih peti.

Vsaka ptica hrano išče,
svoje mlade k sebi štišče,
verno jim godi.

Končno imamo še en zapis pesmi Od protuletja, ki pa je nastal dobrih sto let potem, ko je bila zložena. Ta inačica, katero je Vinku Žgancu zapela okrog leta 1920 Medžimurka v Prelogu, ima ravno še polovico prvotnih kitic — sedem (V. Žganec, Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja, I. svezak, Zagreb 1924, št. 128), a prav tako potrjuje z nekaterimi prvotnimi in privzetimi izrazi obstoj neke že drugotne matice, ki je bila izhodišče zanjo in za varianti Ravnikarjevega in jandrofskega zapisa.

Naj za osvetlitev navedem še en droben zgled v štirih zapisih: Modrinjakovem okoli 1810, Ravnikarjevem 1838, Kurelčevem 1846/48 in Žgančevem okoli 1920.¹⁴

Pisan štiglec lepo skaka, Črljen staglic, zelen grintal,
pastiričica, pastiričica,
zeba, detel i strnatka zeba, strnad i strnadka
i seničica. i siničica.

Pisan štigelj, zelen grinelj, Pisan štinglec, zelen gringlec,
pastaričica, pastaričica,
a detali i strnadi zeba, detel i strnatka,
i seničica. pastaričica.

Če bi na podlagi tega hoteli rekonstruirati novi skupni obrazec teh verzov za vse inačice, bi videli, da se je v njem od izvirnika razločeval samo prvi verz, kjer je namesto glagola stopil »zelen grinelj«, s čimer je bila porušena rima (pravzaprav samo asonanca).

¹⁴ Kitica je v izvirni obliki — sedemvrstičnici — zapisana samo pri Kurelcu (gradiščanske inačice so namreč živele v prepisih), Ravnikar jo piše v petih verzih, Žganec v štirih.

Oba Kurelčeva zapisa pesmi *Od protuletja v Jačkih sta doživela ponatis* v V. knjigi *Kuhačevih Južno-slovenskih narodnih popijevk* (pod št. 1770), medtem ko *Štrekelj* inačice iz *Korytkove zbirke* po svojih kriterijih ni sprejel (SNP IV, str. 305, št. 160).

V tej zvezi moramo omeniti še dve *Modrinjakovi* popevki. Prva je *Popevka fašenska za dekline*, za katero je dala *Modrinjaku* pobudo *Blumauerjeva Stutzerlied* (prim. SBL II, str. 143). Urednik *Slovenskih narodnih pesmi* jo je kot »štajersko od Ptujca« natisnil iz neke rokopisne pesmarice v IV. zvezku zbirke (št. 8254) pod skupnim naslovom *Svarilo izbirčnim*. Ker pa o njeni razširjenosti ne vemo ničesar in se zdi, da kaže njena izvorniku zelo blizka tekstna redakcija bolj na življenje v pesmarici kot med ljudstvom, je tu ne bom obravnaval.

Nadalje navaja *Štrekelj* v dodatku pivskih pesmi, ki da se pojo med ljudstvom, a se mu ne zde prave »narodne«, marveč umetne, pesem z začetkom *Naj cvete slovenski orsak, gde vino nam rodi* (SNP III, zv., str. 523, št. 54). To je *Popevka pri vinski bratvi*, *Modrinjakova* ponašitev znane *Höltyjeve* (1748—1776) hvalnice renski deželi in njenemu vincu z začetnim verzom *Ein Leben wie im Paradies*.¹⁵ Ker *Štrekelj* naši pesmi ni priznal veljave »narodne« in je torej ni natisnil, ne morem soditi, ali gre le za kak neposredni prepis ali pa se je res udomačila med našim ljudstvom kakor njena vzornica in vrstnica med nemškim.¹⁶

Če si ob zaključku tega splošnega prikaza usode nekaterih *Modrinjakovih* popevk predočimo življenjski prostor, katerega so te popevke kot ljudske s časom osvojile, se nam razgrne neki pas, ki poteka po ozemlju skoraj od Bratislave vzdolž avstrijsko-madžarske meje, zajame v Prekmurju skrajni vzhodni predel slovenskega ozemlja in ga spet zapusti na jugovzhodu, da se nato preko hrvaškega *Medžimurja* in *Zagorja* ter predelov južno od slovensko-hrvaške meje pri *Beli krajini* vnovič povrne vanj. Ves središnji slovenski prostor je ostal torej izven tega pasu. Ne gre pa pri tem toliko poudariti okolnosti, da so se popevke širile morda bolj po ozemlju nekega tesneje povezanega jezikovnega organizma posebnega tipa in da so tudi po svojem značaju

¹⁵ Na razpolago mi je bil natis v 8. izdaji pesmarice R. Z. Beckerja *Mildheimisches Liederbuch* iz 1837, št. 471. — Nemško besedilo te pesmi, ki si ga je kot *Weinleselied* vpisal *Modrinjak* v svojo rokopisno zbirko takoj za svojo predelavo je nekoliko razširjeno in prikrojeno za petje v *ljutomerskih goricah*. — Popravi zmotno mnenje, da je *Modrinjakova* *Popevka pri vinski bratvi* prepev *Volkmerjeve* *Napitne* (*Jožef Pajek*, *Leopold Volkmer*, 1885, str. 21—22; povzela *J. Glazer* v SBL II, 143 in *Fr. Ilešič*, *Hrvatska dobrovolja*, 1938, str. 27) in dodaj, da je nemška pesem prvotna (prim. SBL II 144), in sicer *Höltyjeva* (da je nemško besedilo izvornik in da med *Modrinjakovo* in *Volkmerjevo* obdelavo ni neposredne zveze, pokaže že bežno primerjanje vseh treh tekstov. Pri *Volkmerju* gre v resnici za prevod brez zadnjih dveh kitic).

¹⁶ Prim. *Allgemeine deutsche Biographie* pod »*Hölty*«.

morebiti bolj ustrezale določenemu pokrajinskemu ljudskemu tipu, kolikor nekaj drugega — vprašanje posredništva. Pri vseh treh obravnavanih popevkih smo namreč videli, da vse njih znane inačice kažejo na neki skupni izvor (mimo izvornika, seveda). Opozarjajo pa nas obenem, da je bilo to žarišče, kjer je izvornik doživel prve posege v svojo strukturo in so šele nato te nove redakcije nastopile svojo nadaljnjo pot, nekje na Hrvaškem, recimo v Zagorju, ki je sosednje območje. S tem se nam odpre vprašanje prehoda naših popevk na hrvaško ozemlje. Pustimo vse druge možnosti, kakršnih ena je n. pr. prehod s slovenskimi romarji k sloviti Majki Bistrički v Zagorju ali prehod preko obmejnega Središča — Modrinjakovega rojstnega kraja, in vzemimo za verjetno neko določno, ki jo Fran Ilešič navaja kot možno za prehod Volkmerjeve Pesmi od kmetstva na Hrvaško.¹⁷ Z našim primerom bi bila njegova domneva podkrepljena.

Modrinjak je imel vsaj v graški študijski dobi za sošolca (narazen sta bila največ dve leti) Hrvata Antonia Krizmanića, ki je po posvečenju ostal v službi na Slovenskem, nekako od 1801 do 1802 pri slovenski cerkvi v Mariboru, od 1802 do 1805 v Hočah pri Mariboru, nato pri Mariji Snežni v Slovenskih goricah ter od 1816 na Ptujski gori. Domneva se,¹⁷ da je Krizmanić utegnil biti v tesnejših stikih z vzhodnoštajerskimi preroditelji sploh in da je morda eden izmed devetih duhovnikov udeležencev shoda pri Sv. Urbanu nad Ptujem leta 1805, kjer so pod Naratovim in Modrinjakovim vodstvom skušali postaviti predrodno delo na trdne temelje. A brat tega Krizmanića Ivan je bil od 1792 do 1818 župnik blizu Krapine na Hrvaškem, nato opat v Mariji Bistrici, goreč rodoljub in znan prijatelj ilircev, pri katerih je večkrat našel gostoljubno zatočišče tudi brezdomec Stanko Vraz. Krizmanića sta gotova bila med seboj v tesnejših stikih in Ivanov obisk pri Mariji Snežni leta 1811. je celo ugotovljen. Mislim, da bi se s to zvezo najlepše dal razložiti zgodnji prehod Modrinjakovih popevk, ki so postale tako kulturna vez med našim in hrvaškim narodom, vez, katero je nato še poglobil s svojim delom Modrinjakov ožji rojak Stanko Vraz.

Résumé

STEFAN MODRINJAK — AUTEUR DES CHANSONS POPULAIRES

L'auteur constate dans son article que le poète styrien Stefan Modrinjak est l'auteur de quelques chansons populaires qui se sont répandues dans un territoire assez étendu, surtout en Croatie. Il discute les différentes variantes qu'il a reconstruites sous des titres différents auprès de divers collectionneurs de chansons populaires.

La variante la plus ancienne de la «Chanson des cinq femmes ivres» (Popevka od pet pijanih bab) est connue comme provenant du Prekmurje; là, elle a été imprimée, en 1807 déjà, pour la première fois et sans mention de l'auteur.

¹⁷ Fran Ilešič, Hrvatska dobrovolja, Zagreb 1938, str. 10—11.

D'autres variantes de la même chanson furent notées aux Slovenske gorice, au Medžimurje et au Hrvatsko Zagorje. «La chanson triste d'une jeune fille» (Tožna pesem ene deklina) est connue comme chanson populaire dans deux variantes croates: l'une se trouve avec la mention «hrovaška» (croate) au manuscrit de Ravnikar-Požnenčan, d'où elle a été tirée pour de différents recueils; l'autre a été notée, à Bisag, par Kuhač. Barle aussi avait noté cette même chanson dans la Bela Krajina, mais il n'en a publié qu'une strophe. C'est un étrange voyage qu'a fait la chanson «Sur le printemps» (Od protuletja). Tout d'abord, on la rencontre — toujours encore avec la mention «hrovaška» — au manuscrit de Ravnikar, et quatre variantes furent trouvées par Kurelac parmi les Croates du Gradišćansko (Burgenland), tandis que V. Zganec en a noté une au Medžimurje.

Toutefois, on remarque dans toutes les variantes de ces chansons qu'elles n'ont pas pris issue de l'original de Modrinjak directement, mais qu'elles dépendent d'une variante commune qui diffère déjà un peu de l'original. L'auteur suppose que le centre où l'original a subi les premières retouches de sa structure et d'où ces rédactions nouvelles sont parties, se trouvait quelque part en Croatie, vraisemblablement au Zagorje. Ce passage au Zagorje aurait pu être effectué par l'intermédiaire du frère de A. Krizmanić, Croate, qui était, au moins alors qu'il faisait ses études à Graz, le compagnon de Modrinjak et qui avait, plus tard, un poste en Slovénie et entretenait, peu-être, des relations plus étroites avec les «régénérateurs» (preporoditelji) styriens.